

Αντιμετώπιση της ρητορικής μίσους στο δίκαιο της ΕΕ

Margarita S. Ilieva
Ανεξάρτητος εμπειρογνώμονας

Funded by
the European Union

1

Έννοια της ρητορικής μίσους: Δίκαιο της ΕΕ

- Δεν υπάρχει ολοκληρωμένος νομικός ορισμός
 - [Η απόφαση-πλαίσιο του 2008](#) περιορίζεται στην πιο σοβαρή, εγκληματική, *σκόπιμη* ομιλία για φυλετικούς/θρησκευτικούς λόγους:
 - δημόσια υποκίνηση σε βία ή μίσος που στρέφεται κατά (μέλους) ομάδας
 - [Κώδικας δεοντολογίας της ΕΕ για την αντιμετώπιση της παράνομης ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο](#): παραπάνω ορισμός
 - [Οδηγίες κατά των διακρίσεων](#): παρενόχληση (συμπεριλαμβανομένης της ακούσιας)
 - ανεπιθύμητη συμπεριφορά για προστατευόμενους λόγους με σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας ενός ατόμου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, ταπεινωτικού, εξευτελιστικού ή προσβλητικού περιβάλλοντος
 - Ενδεικτική [εθνική νομολογία](#) (αστικό/διοικητικό δίκαιο)

2

Ορισμός της ρητορικής μίσους: Δίκαιο της ΕΕ

- Πρωτοβουλία της ΕΚ 2021: [Λόγος μίσους και έγκλημα μίσους - συμπερίληψη στον κατάλογο εγκλημάτων της ΕΕ](#)
 - Επέκταση του καταλόγου των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 1 του ν. 83.1 ΣΛΕΕ για να συμπεριλάβει όλες τις μορφές εγκλημάτων μίσους και ρητορικής μίσους
 - Μια μελλοντική βάση για έναν ολοκληρωμένο ορισμό

3

Ορισμός της ρητορικής μίσους: Δίκαιο του ΣτΕ

- Αναλυτικός ορισμός
 - [2022 Σύσταση για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους](#)

όλα τα είδη έκφρασης που υποκινούν, προωθούν, διαδίδουν ή δικαιολογούν τη βία, το μίσος ή τις διακρίσεις κατά προσώπου ή ομάδας προσώπων ή που τα υποτιμούν, λόγω των πραγματικών ή αποδιδόμενων προσωπικών χαρακτηριστικών ή της ιδιότητάς τους, όπως η "φυλή", το χρώμα, η γλώσσα, η θρησκεία, η εθνικότητα, η εθνική ή εθνοτική καταγωγή, η ηλικία, η αναπηρία, το φύλο, η ταυτότητα φύλου και ο σεξουαλικός προσανατολισμός.
 - Έννοια της νομολογίας του ΕΔΔΑ
Εξελίσσεται κατά περίπτωση, με βάση το πλαίσιο

4

Πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ

- Θύματα ρητορικής μίσους
 - [Behar και Gutman κατά Βουλγαρίας, Budinova και Charrazon κατά Βουλγαρίας](#) (2021)
 - Oganезona κατά Αρμενίας (2022)
 - [Neromnyashchiy κ.λπ. κατά Ρωσίας](#) (2023)
- Συγγραφείς/υποκινητές ρητορικής μίσους
 - [Lenis κατά Ελλάδας](#) (2023)
 - [Sanchez κατά Γαλλίας](#) (2023)

5

Πρόσφατη νομολογία του ΕΔΔΑ

- Συγγραφείς/υποκινητές ρητορικής μίσους
 - [Lenis κατά Ελλάδας](#) (2023)
 - [Sanchez κατά Γαλλίας](#) (2023)
 - [CNews γ. Γαλλία](#) (2023)

6

Behar & Budinova

- [Βασικές υποθέσεις](#) του Δικαστηρίου 2021
- Πρώτες παραβάσεις όσον αφορά την απρόσωπη ρητορική μίσους: Άρθρα 14 + 8
 - Η αποτυχία των εθνικών δικαστηρίων να προστατεύσουν
- Μη στοχευμένα μέλη της κοινότητας = θύματα
- Κοινωνική αίσθηση ταυτότητας > αυτοεκτίμηση των μελών ([Aksu κατά Τουρκίας](#))
- Κατώτατο όριο "σοβαρότητας" για το άρθρ. 8/14

7

Behar & Budinova

- Κριτήρια για γενική ρητορική μίσους
 - κοινότητα-στόχος (μέγεθος, ομοιογένεια, ευπάθεια)
 - **περιεχόμενο** (δυνατότητα επηρεασμού της ταυτότητας/αξιοπρέπειας της βασικής ομάδας - στερεοτυπικές ιδιαιτερότητες)
 - **μορφή** και άμεσο **πλαίσιο**
 - **εμβέλεια**
 - θέση **συγγραφέα**
 - **συνολικό** κοινωνικοπολιτικό **πλαίσιο**

Μη εξαντλητική. Αλληλεπίδραση - καμία δεν υπερισχύει.

8

Oganezova

“Επιθετική ομοφοβική εκστρατεία”:

- ιδιωτική και επίσημη ρητορική μίσους, παρενόχληση, βανδαλισμός, εμπρησμός
- Πολλαπλοί φορείς, χαλαρά συντονισμένοι
- Στόχος τα αντίποινα (θυματοποίηση)

9

Nepomnyashchiy

- 2^η παραβίαση της γενικής ρητορικής μίσους: Άρθρα 14 + 8
- 1^η παραβίαση ομοφοβικού λόγου
- Αναγνώριση της θυματοποίησης των μελών της κοινότητας
- Κριτήρια *Behar* και *Budinova*, όριο σοβαρότητας
 - "Ανοιχτά" ομοφοβικές, v. "επιθετικές" δηλώσεις δημόσιων λειτουργών που δημοσιεύονται σε εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας, ευρείας εμβέλειας
- Οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν μπορούν να προωθούν δημόσια τη μισαλλοδοξία
- Οι έμφυλες/σεξουαλικές μειονότητες χρειάζονται ειδική προστασία από τη ρητορική μίσους, ιδίως σε μια ομοφοβική κοινωνία

10

Nepomnyashchiy

- Η **σοβαρότερη** ρητορική μίσους που προωθεί/δικαιολογεί τη βία/μη ανεκτικότητα αποκλείεται πλήρως από την προστασία του άρθρου 10 (σύμφωνα με το **άρθρο 17**)
- Η λιγότερο σοβαρή ρητορική μίσους δεν εμπίπτει εξ ολοκλήρου εκτός του άρθρου 10, αλλά μπορεί να περιοριστεί
 - Μπορεί να δικαιολογούνται ποινικές κυρώσεις
 - Δεν πρέπει να επισύρουν ποινικές κυρώσεις όλες οι εκφράσεις μίσους κατά ευάλωτων ομάδων
- Άρθρα 8 και 10 πρέπει να είναι **ισορροπημένα** - όχι ιεραρχία

11

Nepomnyashchiy

- Η αποτυχημένη αντίδραση των εθνικών δικαστηρίων
 - Καμία εξέταση υπό το πρίσμα του Άρθρου 8 + 10 της νομολογίας του ΕΔΔΑ
 - Όχι εξισορρόπηση των δικαιωμάτων των Άρθρων 8/ 10
 - Έμφαση στην ελευθερία της έκφρασης, "προσωπική γνώμη"
 - Δεν αναγνωρίζονται τα δικαιώματα των θυμάτων του Άρθρου 8
 - Μη ανάλυση ευπάθειας και επιπτώσεων *Behar/ Budinova*
 - Δεν υπάρχουν πειστικοί λόγοι

12

Lenis

- Ρητές διαπιστώσεις για "σοβαρότατη" "ρητορική μίσους" και "υποκίνηση σε βία" κατά μιας ομάδας
- 1^η φορά το άρθρο 17 εφαρμόζεται σε ομοφοβικό λόγο > απαράδεκτη αίτηση ομιλητή μίσους
- [Βαλλιανάτος κ.λπ. κατά Ελλάδας](#) εφαρμογή > θυματοποίηση από ανώτερο εκκλησιαστικό αξιωματούχο
 - Πλαίσιο και θέση του συγγραφέα - σημαντικοί παράγοντες
- Διαδικτυακό ιστολόγιο, αναδημοσίευση από τα μέσα ενημέρωσης, ευρεία διάδοση

13

Lenis

- Ακραία, ρητή προσβολή, άρνηση της ανθρώπινης ιδιότητας των ΛΟΑΤΚΙ
- Άμεσες εκκλήσεις για βία
 - Κατά των πολιτικών και της κοινότητας
- Ποινική καταδίκη για υποκίνηση σε βία, ποινή φυλάκισης πέντε μηνών με αναστολή
- Το σκεπτικό των δικαστηρίων της Ελλάδος επικυρώθηκε από το ΕΔΔΑ
 - "Προσεκτική αξιολόγηση" των αποδεικτικών στοιχείων
 - "Αποδεκτή εκτίμηση των γεγονότων"
 - Ανάλυση σύμφωνα με το άρθρο 10, άσκηση εξισορρόπησης

14

Lenis

- Λόγοι που δικαιολογούν την παρέμβαση "σχετική και επαρκής"
- Η προσέγγιση των ελληνικών δικαστηρίων
 - Το άρθρο να διαβαστεί στο σύνολό του και στο πλαίσιο του
 - Ομάδα στόχος και σκοπός ξεκάθαρα από το περιεχόμενο - πρόθεση να υποτιμηθούν τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα και να υποκινηθεί μίσος εναντίον τους
 - Υποκίνηση κατά πολιτικών με στόχο ΛΟΑΤΚΙ, που συνδέεται άμεσα με ομοφοβική πρόθεση
 - Λέξεις που μπορούν να προκαλέσουν εχθρότητα, ενδεχομένως να οδηγήσουν σε βία- απειλητικές και ικανές να προκαλέσουν φόβο στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ

15

Lenis

- Θέση - ν. σημαντικός παράγοντας, συγγραφέας με επιρροή
- ΕΔΔΑ άρθρο 17 - ακραίες, εξαιρετικές περιπτώσεις, σοβαρότατη ρητορική μίσους
 - Ομιλία ασυμβίβαστη με τις αξίες της ΕΣΔΑ
 - Στρέφεται κατά των αξιών της ΕΣΔΑ
 - Πρόθεση του συγγραφέα να καταστρέψει τα δικαιώματα της ΕΣΔΑ
 - (άμεσες) εκκλήσεις για μίσος/βία
 - Διάδοση μέσω του Διαδικτύου > αντίκτυπος
 - Ταχεία & ευρεία εμβέλεια
 - Διαρκής

16

Lenis

- Εθνικό πλαίσιο της ομοφοβίας - διεθνείς εκθέσεις
- Η ομοφοβία είναι τόσο σοβαρή όσο και ο ρατσισμός
- Η ομοφοβική έκφραση δεν είναι κατ' ανάγκη εκτός του Άρθρου 10
- Απάνθρωπη αντιμετώπιση των ΛΟΑΤΚΙ + εκκλήσεις για βία (πολλαπλή, κυριολεκτική) > Άρθρο 17
 - Το "αμέσως σαφές" αποσκοπούσε στην κατάχρηση του άρθρ. 10 για σκοπούς "σαφώς αντίθετους" προς τις αξίες της ΕΣΔΑ
 - Απαράδεκτη καταγγελία

17

Sanchez

- Εκλεγμένος αξιωματούχος καταδικάστηκε για υποκίνηση επειδή δεν μετρίασε ισλαμοφοβικές αναρτήσεις στο δικό του προεκλογικό Facebook - προηγούμενο
- Οι συγγραφείς καταδικάστηκαν επίσης
 - αναρτήσεις που στοχεύουν σαφώς στους μουσουλμάνους, πιθανόν να προκαλέσουν έντονη εχθρότητα
- Τεταμένο τοπικό πλαίσιο, εκλογές
- Επικύρωση από το τμήμα μείζονος συνθέσεως για την εκτίμηση των Γαλλικών δικαστηρίων
 - S. επέλεξε να επιτρέψει τις δημόσιες αναρτήσεις > καθήκον να μετριάσει

18

Sanchez

- Τμήμα μείζονος συνθέσεως
 - Αναλογική κύρωση
 - Το ΕΔΔΑ έκρινε προηγουμένως ότι οι διαδικτυακές πύλες μπορούν να ευθύνονται για την παράλειψη άμεσης αφαίρεσης της σαφώς παράνομης ομιλίας των χρηστών χωρίς προειδοποίηση
 - Επέκταση του δασμού απομάκρυνσης στον αιτούντα. ΣΗΜΕΙΩΣΗ
 - Οι αναρτήσεις ήταν πραγματικά ρητορική μίσους
 - Προφανώς υποκινούμενη σε μίσος/ βία, σαφώς παράνομη
 - Τεταμένο εκλογικό πλαίσιο, επιδεινώνοντας τον αντίκτυπο

19

Sanchez

- Αναρτήσεις με στόχο τον πολιτικό αντίπαλο
- Διάδοση μέσω διαδικτύου > υψηλότεροι κίνδυνοι
- Απεριόριστη εμβέλεια
- Αιτών - έμπειρος πολιτικός και ψηφιακός στρατηγιστής
- Επετράπη η πρόσβαση του κοινού, γνωρίζοντας τους κινδύνους
- Σχόλια μόνο 15
- Θα μπορούσε να λάβει ποινή φυλάκισης 1 έτους και πρόστιμο 45 000 ευρώ, σύμφωνα με το νόμο. Αντ' αυτού, μόνο 3 000 ευρώ.
- Καμία άλλη συνέπεια, δεν επηρεάζεται η πολιτική σταδιοδρομία

20

Sanchez

- Υποχρέωση του κατόχου λογαριασμού: να εντοπίζει τα σαφώς παράνομα σχόλια το συντομότερο δυνατό (24 ώρες) και να τα διαγράφει χωρίς ειδοποίηση από τον ζημιωθέντα.
- Υποχρέωση αφαίρεσης του συνόλου των μισητών σχολίων που αποτελούν "ένα συνεκτικό σύνολο", έναν "συνεχή διάλογο", και όχι μόνο μεμονωμένα σχόλια
 - τα μη διαγραμμένα σχόλια απηχούν, "συνέβαλαν και συνεπώς συνέχισαν τον ίδιο διάλογο" με το διαγραμμένο σχόλιο

21

Sanchez

- Οι πολιτικοί έχουν καθήκοντα όταν χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για πολιτικούς σκοπούς, επιτρέποντας τις δημόσιες αναρτήσεις των χρηστών
 - Επιρροή
 - Πόροι για τη διαχείριση των πλατφορμών
 - Κάτοχοι λογαριασμών - κανένα δικαίωμα στην ατιμωρησία
 - Ακόμη και η ποινή φυλάκισης για πολιτική ρητορική μίσους μπορεί να είναι αναλογική

22

Sanchez NB

- Η υποκίνηση μίσους (= ρητορική μίσους) δεν απαιτεί εκκλήσεις για συγκεκριμένες βίαιες πράξεις/ αδικήματα
 - η προσβολή των κοινοτήτων, η υποκίνηση σε διακρίσεις, αρκεί
- Η ρητορική μίσους *δεν παρουσιάζεται πάντα "ανοιχτά ως τέτοια"*
 - διάφορες μορφές, όχι μόνο προφανώς επιθετικές και εσκεμμένες προσβολές που εισάγουν διακρίσεις
 - επίσης σιωπηρές, που εκφράζονται επιφυλακτικά ή υποθετικά
 - εξίσου μισητή

23

Sanchez NB

- > Η ρητορική μίσους δεν χρειάζεται να είναι ρητή και φανερά σκόπιμη
- > Δεν απαιτείται πρόθεση για τη συγκατάθεση
- Άρθρο 17 φιλελεύθερο πρότυπο:
 - "[E]κφράσεις ικανές να προκαλέσουν αίσθημα απόρριψης και εχθρότητας προς μια κοινότητα δεν εμπίπτουν στην προστασία [του] άρθρου 10".

24

CNews γ. Γαλλία

- Προφανώς αβάσιμη η αίτηση A10 του τηλεοπτικού οργανισμού (ομόφωνα)
- Επίσημη προειδοποίηση της ραδιοτηλεοπτικής αρχής
- Σχόλια δημοσιογράφου που υποκινούν την ισλαμοφοβία και νομιμοποιούν τη βία
- Αναλογική παρέμβαση

25

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

Ας συζητήσουμε.

margarita.ilieva@gmail.com

26